

medicamenti medicati a sapiente : ut jam in luce ambulans, et exultans dicas : « Quæ retro oblitus, in ea quæ » ante sunt extentus¹. » Non dixit : « Quæ retro oblitus, et ex præsentibus delectatus. » Cum dicit : « Quæ retro » oblitus, » non obturavit aurem de cauda : cum dicit : » In ea quæ ante sunt extentus, » his et præsentibus non obscuruit, merito audiens, merito prædicans, merito exultat lingua ejus, prædicans veritatem in luce nova, deposita vetere tunica. Et ad hoc enim valet astutia serpentis, ad quam nos imitandam Dominus exhortatur. Ait enim : « Estote astuti sicut serpentes². » Quid est, « Astuti sicut serpentes? » Offer omnia membra tua percipienti, dummodo caput integrum serves. » Caput viri, » Christus³. » Sed gravat quasi pondus corii cujusdam et quasi senecta veteris hominis. Audi Apostolum dicentem : « Exuentes vos veterem hominem, et induentes novum⁴. » Et quomodo exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam serpentis. Quid enim facit serpens, ut exuat se veterem tunicam? Coarctat se per foramen angustum. Et ubi, inquis, invenio hoc foramen angustum? Audi : « Arcta » et angusta est via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt » qui ingrediuntur per eam⁵. » Reformidas eam, et non vis ambulare, quia pauci sunt? Ibi ponenda est vetus tunica, et alibi poni non potest : Aut si vis vetustate impediri, gravari, premi, noli ire per angustam. Si autem gravaris vetustate quadam peccati tui, et præterita vitæ, transire non potes. « Quia ergo corpus quod corrumpitur, » aggravat animam⁶ : » vel cupiditates corporales non premant, vel concupiscentiæ carnis exuantur. Unde exuuntur, nisi ieris per angustam, nisi fueris astutus ut serpens?

¹ Philip. III, 13. — ² Matth. X, 16. — ³ I Cor. XI, 3. — ⁴ Coloss. III, 9. — ⁵ Matth. VII, 14. — ⁶ Sap. IX, 15.

XI. « Deus contrivit dentes eorum in ore ipsorum¹. » Quorum? Quibus indignatio est sicut similitudo serpentis, et aspidis obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantium, et medicamenti medicati a sapiente. Quid illis fecit Dominus? « Contrivit dentes eorum in ore ipsorum. » Factum est, hoc primo factum est, et modo fit. Sed sufficeret, fratres mei, ut diceretur : « Deus contrivit dentes eorum. » Quare, « In ore ipsorum? » Nolebant audire legem; nolebant audire præcepta veritatis a Christo Pharisæi, similes serpenti illi et aspidi. Præteritis enim suis peccatis delectabantur, et præsentem vitam nolebant amittere, id est, gaudia terrena pro gaudiis æternis. Unam aurem claudebant ex delectatione præteritorum, alteram ex delectatione præsentium : ideo nolebant audire. Nam unde est illud : « Si dimiserimus eum, venient Romani, et tollent nobis et locum » et gentem²? » Utique nolebant perdere locum, ad terram colliserant aurem suam; et ideo noluerunt audire verba illa medicata a sapiente. Dictum est de illis et quod avari erant et amatores pecuniæ : et omnis vita eorum, etiam præterita, descripta est a Domino in Evangelio. Qui legit diligenter Evangelium, invenit unde illi ambas aures obturabant. Intendat Charitas Vestra : Dominus quid fecit? « Contrivit dentes eorum in ore ipsorum. » Quid est : « In ore ipsorum? » Ut ore suo contra se pronuntiarent : coëgit illos ore suo in se sententiam dicere. Calumniari volebant ei propter tributum : non dixit ille : Licet reddere tributum, aut, non licet reddere. Et volebat dentes eorum, quibus inhiabant ut morderent, conterere, sed in ore ipsorum volebat. Si diceret : Solvatur Cæsari tributum : calumniarentur illi quod maledixisset genti Judæorum, eam tributariam faciendo. Ex peccato enim tributum reddebant humiliati, sicut illis in Lege prædictum

¹ Psal. LVII, 7. — ² Joan. XI, 48.

erat. Tenemus illum, aiunt, maledictorem gentis nostræ, si nos iusserit tributum persolvere: si autem dixerit: Nolite solvere, tenemus eum quod contradixerit nobis devotos esse Cæsari. Talem bicipitem laqueum quasi capiendo Domino posuerunt. Sed ad quem venerant? Qui noverat contere dentes eorum in ore ipsorum. « Ostendite mihi nummum, inquit. Quid me tentatis, hypocritæ? » De tributo solvendo cogitatis? justitiam facere vultis? consilium justitiæ quæritis? « Si vere justitiam loquimini, recta iudicate, filii hominum. » Nunc autem quia alia loquimini, alia iudicatis, hypocritæ estis: « Quid me tentatis? » Nunc conteram dentes vestros in ore vestro: « Ostendite mihi nummum. » Et demonstraverunt ei. Et ille non dicit: Cæsaris est: sed interrogat: « Cujus est? » ut eorum dentes in ore ipsorum conterantur. Quærente quippe illo cuius haberet imaginem et inscriptionem, illi Cæsaris dixerunt. Jam nunc Dominus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Jam respondistis, jam contriti sunt dentes vestri in ore vestro. « Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, » et Deo quæ Dei sunt¹. » Quærit Cæsar imaginem suam, reddite: quærit Deus imaginem suam, reddite. Non perdat ex vobis Cæsar nummum suum: non perdat Deus in vobis nummum suum. Et illi non invenerunt quid responderent. Missi enim erant ut calumniarentur ei: et redierunt dicentes, quod nemo possit ei respondere. Unde? Quia contriti erant dentes eorum in ore ipsorum.

XII. Inde est et illud: « In qua potestate ista facis? Et ego interrogabo vos unum sermonem, respondete mihi. » Et interrogavit de Joanne, unde esset baptismus Joannis, de cælo, an ex hominibus: ut si quid responderent, contra illos esset. Noluerunt dicere ex hominibus, timentes homines, ne lapidarentur ab eis; eo quod Joannem pro-

¹ Matth. xxii, 17-21.

phetam haberent: dicere de cælo plus formidabant, ne faterentur ipsum Christum; quia Joannes prædicaverat Christum. Coarctati utrinque, ex hac parte et ex hac parte, qui parabant objicere crimen responderunt ignorantiam; dixerunt: « Nescimus¹. » Calumniam enim præparabant, quando dixerunt: « In qua potestate ista facis? » ut si diceret: Christus sum, quasi arrogantem, superbum, sacrilegum invaderent. Noluit dicere: Christus sum: sed quæsivit de Joanne, qui dixerat quod ipse esset Christus. Illi non sunt ausi reprehendere Joannem, timentes ne a populo occiderentur: non sunt ausi dicere: Verum dixit Joannes, ne diceretur eis: Credite illi. Obmutuerunt, nescire se dixerunt: jam mordere non valebant. Unde non valebant? Jam occurrit vobis, contriti erant dentes eorum in ore ipsorum.

XIII. Pharisæo displicuit Dominus illi qui ad prandium vocaverat, quod peccatrix mulier accesserit ei ad pedes; et murmuravit adversus eum dicens: « Si esset hic Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. » O tu non propheta, unde scis quod nescierit quæ mulier illi accessit ad pedes? Quia non servabat videlicet munditiam Judæorum, quæ a foris quasi custodiebatur in carne, et exulabat ex corde, hoc de Domino suspicatus est. Dominus autem qui peccata mulieris noverat, etiam cogitationes hospitis audiebat; et respondit, quæ nostis. Et ne diu hinc loquar, tamen in ore ejus voluit contere dentes ejus. Proposuit enim: « Duo debitores erant cuidam fœneratori, unus quingentos debebat denarios, alius » quinquaginta: non habebant ambo unde redderent, » dimisit ambobus, quis eum plus dilexit²? » Ad hoc interrogat ille, ut ille respondeat: ad hoc ille respondet, ut dentes ejus in ore ejus conterantur. Respondit confu-

¹ Marc. xi, 28-33. — ² Luc. vii, 39-50.

sus, exclusus est : admissa est illa ad percipiendam misericordiam, quæ irruerat in habitaculum alienum, sed non accesserat ad Deum alienum : « Contrivit Dominus » dentes eorum in ore ipsorum. »

XIV. « Molas leonum confregit Dominus. » Non tantum aspidum. Quid de aspidibus? Aspides insidiosæ volunt venena immittere, et spargere, et insibilare. Apertissime sævierunt gentes, et fremuerunt sicut leones. « Quare » fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania¹? » Quando insidiabantur Domino : « Licet dare tributum Cæsari, annon licet²? » aspides erant, serpentes erant. Contriti sunt dentes eorum in ore ipsorum. Postea clamaverunt : « Crucifige, crucifige³. » Jam non est lingua aspidis, sed fremitus leonis. Sed et « Molas leonum confregit » Dominus. » Forte hic non vacat quod non addidit, in ore eorum. Insidiantes enim captiosis interrogationibus, cogebantur responsione sua vinci : isti autem qui aperte sæviebant, numquid interrogationibus convincendi erant? Tamen et eorum molæ contritæ sunt : crucifixus resurrexit, ascendit in cælum, glorificatus est Christus, adoratur ab omnibus gentibus, adoratur ab omnibus regibus. Sæviant modo Judæi, si possunt. Non sæviunt : « Molas » leonum confregit Dominus. »

XV. Habemus et in hæreticis hoc documentum et experimentum, quia et ipsos invenimus esse serpentes indignatione obsurdatos, nolentes audire medicamentum medicatum a sapiente : et in ore ipsorum contrivit Dominus dentes eorum. Quomodo sæviebant in nos, reprehendendo quod quasi persecutores essemus, excludendo illos de basilicis? Modo illos interroga : Debent excludi hæretici de basilicis, annon debent? Respondeant modo, dicant non debere : repetunt Maximianistæ basilicas. Ne autem

¹ Psal. II, 1. — ² Matth. XXII, 17. — ³ Id. XXVII, 23, et Joan. XIX, 6.

repetant Maximianistæ basilicas, dicunt debere. Quid est ergo quod dicebatis adversum nos? An contriti sunt dentes vestri in ore vestro? Quid nobis et regibus, inquit? quid nobis et imperatoribus? Vos de imperatoribus præsumitis. Quæro et ego : Quid vobis ad proconsules, quos miserunt imperatores? quid vobis ad leges, quas contra vos dederunt imperatores? Imperatores communionis nostræ leges adversus omnes hæreticos dederunt : eos utique appellant hæreticos, qui non sunt communionis eorum, inter quos utique et vos estis : si veræ sunt leges, valeant et in vos hæreticos ; si falsæ sunt leges, quare valent contra vestros hæreticos? Fratres, paululum advertite, et intelligite quod diximus : Quando egerunt causas suas adversus Maximianistas, ut eos a se damnatos et schismaticos suis ejicerent de locis, quæ illi loca tenebant antiquitus, et successerant episcopis decessoribus suis, volentes illos inde excludere, egerunt legibus publicis, ad iudices venerunt, dixerunt se catholicos, ut possent excludere hæreticos. Quare te dicis catholicum, ut excludatur hæreticus, et non potius es catholicus, ne sis exclusus hæreticus? Modo catholicus es, ut valeas ad excludendum hæreticum. Judex enim non posset nisi legibus suis iudicare : dixerunt se catholicos, admissi sunt agere : dixerunt illos hæreticos, quæsivit unde probaretur : lectum est concilium Bagaitauum, ubi damnati sunt Maximianistæ; insertum est Actis proconsularibus, probatum est quod illi damnati non deberent tenere basilicas, et pronuntiavit proconsul ex lege. Ex qua lege? Quæ lata est contra hæreticos. Si contra hæreticos, et contra te. Quare, inquit, contra me? Non enim ego hæreticus sum. Si tu hæreticus non es, falsæ sunt illæ leges : ab his enim imperatoribus latæ sunt, qui non sunt communionis tuæ : omnes qui non sunt communionis eorum, legibus suis hæreticos vocant.

Non quæro utrum veræ an falsæ; sequestrata illa sit quæstio, si adhuc quæstio est: interim secundum te modo interrogo: Veræ leges sunt, an falsæ leges sunt? Si veræ sunt, credatur eis: si falsæ sunt, quare uteris eis? Dixisti proconsuli: Catholicus sum, exclude hæreticum. Quæsivit ille unde probaretur hæreticus: protulisti concilium tuum, ostendisti quod eum damnaveris. Ille vel connivens, vel non intelligens, usus tamen est lege sicut iudex: et fecisti de iudice quod de te non vis facere. Si enim iudex usus est lege imperatoris ad tuam suggestionem, cur ea tu non uteris ad tuam correctionem? Ecce ejecit hæreticum tuum ex lege imperatoris sui: quare te ex eadem lege non vis ut ejiciat? Replicamus quod fecistis: Ecce basilicæ tenebantur a Maximianistis, modo a vobis tenentur; exclusi ex eis Maximianistæ: extant jussiones proconsulum, extant memoriæ Gestorum, apparitores accipiuntur, civitates excitantur, pelluntur homines de locis suis. Quare? Quia hæretici sunt. Qua lege pelluntur? Responde: videamus si nondum contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Falsa lex est? Non valeat in hæreticum tuum. Vera lex est? Valeat et in te. Non est quod respondeant: « Deus contrivit » dentes eorum in ore ipsorum. » Ideoque ubi non possunt lubrica fallacia serpere ut aspides, aperta violentia fremunt ut leones. Prosiliunt et sæviunt armatæ turbæ Circumcellionum; dant stragem quantam possunt, quantumque possunt. Sed et « Molas leonum confregit » Dominus. »

XVI. « Spernentur tanquam aqua decurrens¹. » Non vos terreant, fratres, quidam fluvii qui dicuntur torrentes; hyemalibus aquis implentur: nolite timere, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepat, mox cessabit: diu stare non possunt. Multæ hæreses jam

¹ Psal. LVII, 8.

emortuæ sunt: cucurrerunt in rivis suis, quantum poterunt, decurrerunt, siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. » Sprenentur tanquam aqua » decurrens. » Sed non solum ipsi: totum hoc sæculum ad tempus perstrepat, et quærit quem trahat. Omnes impii, omnes superbi sonantes ad saxa superbiæ suæ quasi aquis irruentibus et confluentibus, non vos terreant, hyemales aquæ sunt, semper manare non possunt: necesse est decurrant in locum suum, in finem suum. Et tamen de isto torrente sæculi bibit Dominus. Passus est enim hic, ipsum torrentem bibit; sed in via bibit, sed in transcurso: quia in via peccatorum non stetit¹. Sed quid ait de illo Scriptura? « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput²: » id est, propterea glorificatus est, quia mortuus est; propterea resurrexit, quia passus est. Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur; si non moreretur, non resurgeret; si non resurgeret, non glorificaretur. Ergo, « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. » Exaltatum est jam caput nostrum: sequantur eum membra sua. « Sprenentur tanquam aqua decurrens. Intendit » arcum suum, donec infirmetur. » Minæ Dei non cessant: arcus Dei, minæ Dei. Intenditur arcus, nondum ferit. « Intendit arcum suum, donec infirmetur. » Et multi infirmati sunt ipsius intentione arcus terri. Nam hinc infirmatus est ille qui dixit: « Quid me jubes facere? » Ego sum, inquit, Jesus Nazareus, quem tu persequeris³. » Qui clamabat de cælo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati sunt, et conversi noluerunt erigere diu cervices suas adversus perseverantiam extenti arcus. Nam sic infirmatus est et ille qui ait, ne timeamus infirmari: « Quando infirmor, tunc potens sum. » Et cum oraret a se tolli stimulum carnis, quid ei respon-

¹ Psal. I, I. — ² Id. cix, 7. — ³ Act. ix, 5, 6.

sum est? « Virtus in infirmitate perficitur¹. Intendit ar-
» cum suum, donec infirmentur.

XVII. « Sicut cera liquefacta auferentur². » Dicturus enim eras: Non omnes sic infirmitur, quomodo ego, ut credant: perseverant multi in malo suo et in malitia sua. Et de ipsis nihil timeas: « Sicut cera liquefacta auferentur. » Non contra te stabunt, non perdurabunt: igne quodam concupiscentiarum suarum peribunt. Est enim hic quaedam poena occulta, de illa dicturus est modo Psalmus usque in finem. Pauci sunt versus: intenti estote. Est quaedam poena futura, gehennae ignis, ignis aeternus. Futura enim poena duas species habet: aut inferorum est, ubi ardebat dives ille, qui volebat sibi stillam aquae stillari in linguam de digito pauperis, quem ante januam suam contempserat, quando ait: « Quoniam crucior in » hac flamma³. » Et altera est illa in fine, de qua audituri sunt, qui ad sinistram ponendi sunt: « Ite in ignem » aeternum, qui praeparatus est diabolo et angelis ejus⁴. » Illae poenae manifestae erunt eo tempore, quando exitum fuerit ex hac vita, aut finito saeculo perventum ad resurrectionem mortuorum. Modo ergo nulla poena est, et prorsus impunita sinit Deus peccata usque ad illum diem? Est et hic quaedam poena occulta, de ipsa modo tractatur. Hanc vult commendare Spiritus Dei: hanc intelligamus, hanc caveamus, hanc evitemus, et in illas multum terribiles non incidemus. Forte dicturus est mihi aliquis: Sunt et hic poenae, carceres, exilia, tormenta, mortes, diversa genera dolorum et tribulationum. Sunt quidem et ista, et Dei iudicio dispensantur; sed multis ad probationem, multis ad damnationem. Videmus tamen aliquando

¹ 2 Cor. xii, 9, 10. — ² Psal. lvi, 9. — ³ Luc. xvi, 24. — ⁴ Matth. xxv, 41.

in his poenis justos affligi, et ab his poenis injustos esse alienos: unde nutaverunt pedes illi, qui postea gratulatus ait: « Quam bonus Israel Deus rectis corde! Mei autem » pene commoti sunt pedes, quia zelavi in peccatoribus » pacem peccatorum intuens¹. » Viderat enim felicitatem » malorum, et delectatus erat esse malus, videns regnare » malos, bene illis esse, abundare eos in omni copia rerum temporalium, qualia adhuc ipse parvulus desiderabat a Domino: et nutaverunt illi pedes, usque quo videret quid in finem vel sperandum vel timendum sit. Ait enim in eodem Psalmo: « Hoc labor est ante me, donec intro- » eam in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima². » Non ergo poenas inferorum, non poenas illius post resurrectionem ignis aeterni, non poenas istas quae adhuc in hoc saeculo promiscuae sunt justis et injustis, et plerumque graviores justorum quam injustorum; sed nescio quam poenam praesentis vitae vult commendare Spiritus Dei. Advertite, audite hoc me dicturum quod noveratis: sed dulcius est cum in Psalmo ostenditur, qui obscurus antequam ostenderetur, putabatur. Ecce enim profero quae jam noveratis: sed quia inde proferuntur. ubi nondum ea videbatis, fit ut etiam nota tanquam nova delectent. Audite poenam impiorum: « Sicut cera, inquit, liquefacta » auferentur. » Dixi per concupiscentias suas hoc eis fieri. Concupiscentia mala, quasi ardor est et ignis. Ignis consumit vestem, libido adulterii non consumit animam? De cogitato adulterio cum loqueretur Scriptura ait: « Alligabit quis ignem in sinu suo, et vestimenta sua non » comburet? » Gestas in sinu prunas, perforatur tunica; gestas in cogitatione adulterium, et integra est anima³?

XVIII. Sed istas poenas pauci vident: propterea eas maxime commendat Spiritus Dei. Audi Apostolum dicen-

¹ Psal. lxxii, 1. — ² Ibid. 16, 17. — ³ Prov. vi, 27-29.

tem : « Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum¹. » Ecce ignis, a cujus facie tanquam cera liquescunt. Solvuntur enim a quadam constantia castitatis : propterea et ipsi euntes in libidines suas, soluti et fluxi dicuntur. Unde fluxi? unde soluti? Ab igne concupiscentiarum. « Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, ut faciant quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate. » Et enumerat multa quæ peccata sunt, et pœnas dicit esse peccatorum. Nam dicit primam pœnam superbiam; imo non pœnam, sed primum peccatum superbiam. Primum peccatum superbia est : ultima pœna est ignis æternus, aut ignis infernus; jam enim damnatorum. Inter illud primum peccatum et hanc ultimam pœnam, media quæ sunt, et peccata sunt et pœnæ. Tam multa enim dicit Apostolus fieri ab eis, quæ peccata sunt detestabilia; et tamen pœnas eas dicit : « Propter hoc, inquit, » Deus tradidit eos in concupiscentias cordis eorum, in » immunditiam, ut faciant quæ non conveniunt². » Et ne putaret quisquam ipsis pœnis tantum se affligi quibus modis delectatur, et non timeret quod venturum est in fine; commemoravit ultimam pœnam. « Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, inquit, quoniam qui ea agunt, digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Qui ea agunt digni sunt morte³ : » quæ? Quæ superius enumeravit in pœnis esse. « Nam tradidit illos Deus, dixit, in concupiscentias cordis eorum, ut faciant quæ non conveniunt. » Ut adulter sit, jam pœna est : ut mendax, ut avarus, ut fraudulentus, ut homicida, jam pœnæ sunt. Cujus peccati pœnæ? Prioris apostasiæ, illius superbiæ. « Initium peccati hominis apostatate a Deo : » Et « Initium omnis peccati superbia⁴. » Propterea ipsum pec-

¹ Rom. 1, 24. — ² Ibid. 28. — ³ Ibid. 32. — ⁴ Eccli. x, 14, 15.

catum prius dixit : « Qui cum cognovissent Deum, non » ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed eva- » nuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insi- » piens cor eorum¹. » Jam ista pœna est obscuratio cordis. Sed unde contigit? « Dicentes enim se esse sapientes, » stulti facti sunt². » Quia a se habere dicebant, quod a Deo acceperant : aut si cognoverunt a quo acceperunt, non eum glorificaverunt, a quo se accepisse cognoverunt : hoc est : « Dicentes se esse sapientes. » Et ibi statim pœna secuta est : « Stulti facti sunt, et obscuratum est insipiens » cor eorum. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. » Parva ista pœna est? Ut de ista sola loquamur, obscuratio cordis, excæcatio mentis parva est pœna? Si quis furtum faciens, statim oculum perdidisset : omnes dicerent Deum præsentem vindicasse. Oculum cordis amisit, et ei percipisse putatur Deus? « Sicut cera liquefacta auferentur. »

XIX. « Supercecidit ignis, et non viderunt solem³. » Videtis quomodo dicit quamdam pœnam obscurationis. « Ignis supercecidit, » ignis superbiæ, ignis fumosus, ignis concupiscentiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ceciderit, non videbit solem. Ideo dictum est : « Non occidat sol super iracundiam vestram⁴. » Ergo fratres, ignem malæ concupiscentiæ timete, si non vultis liqueferi sicut cera, et perire a facie Dei. Supercecidit enim ignis iste, et solem non videbitis. Quem solem? Non istum quem tecum vident et pecora, et muscæ, et boni et mali : « Quia facit solem suum oriri super bonos et malos⁵. » Sed est alius sol, de quo dicturi sunt illi : « Et sol non ortus » est nobis, transierunt omnia illa tanquam umbra. Ergo » erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit » nobis, et sol non ortus est nobis⁶. » Quare, nisi quia

¹ Rom. 1, 21. — ² Ibid. 22. — ³ Psal. LVII, 9. — ⁴ Ephes. IV, 26. — ⁵ Matth. v, 45. — ⁶ Sap. v, 6-9.